

Модель інноваційного розвитку професіонального потенціалу: актуальність та напрями формування

У статті обґрунтовується необхідність інноваційного розвитку професіонального потенціалу, який охоплює економічно активне населення з вищою освітою і є основним носієм якісних характеристик людського капіталу суспільства. Визначено особливості інноваційного розвитку професіонального потенціалу, а також запропоновано основні напрями його забезпечення.

професіональний потенціал, інноваційний розвиток професіонального потенціалу, інновації, інноваційний потенціал, інноваційна модель розвитку економіки, вища освіта, економічно активне населення з вищою освітою

Результати інноваційних процесів в країні залежать від інноваційної спроможності суспільства, певних його структур, тобто від потужності їх інноваційного потенціалу.

При цьому інноваційна діяльність працівників з вищою освітою, зокрема, організація та практична реалізація ними такої діяльності – визначальний чинник побудови інноваційної моделі вітчизняної економіки та трансформаційного переходу до такого типу економіки, де головними економічними ресурсами стануть знання та інформація.

Дослідженням процесу зростання економічної ролі вищої освіти, соціально-економічних проблем підготовки, працевлаштування та зайнятості кадрів з вищою

© О.М. Левченко, В.О. Ковальов, 2011

освітою, якісного розвитку трудового потенціалу розглядалися в роботах таких вчених, як: А. Антошкіна, Д. Богиня, І. Бондар, В. Геєць, Б. Данилишин, Д. Дмитренко, Т. Заяць, В. Куценко, Л. Кривенко, В. Лич, Е. Лібанова, І. Манцуров, В. Савченко, Л. Семів, О. Сологуб, А. Чухно та інших вітчизняних дослідників [1; 2].

У той же час, майже недослідженими залишаються питання відтворення економічно активного населення з вищою освітою в контексті формування фахівців інноваційного типу, а також визначення напрямів формування моделі інноваційного розвитку професіонального потенціалу загалом.

Ось чому, метою даної статті є обґрунтування та визначення особливостей моделі інноваційного розвитку професіонального потенціалу та напрямів її формування.

Одним з першочергових завдань урядів країн з транзитивною економікою є галузева й технологічна перебудова економіки відповідно до глобальних тенденцій розвитку науково-технічного прогресу й соціально-економічної сфери, що відповідно потребує стимулювання впровадження новітніх технологій, досягнень науки й техніки у всіх секторах національного господарства, тобто структурно-інноваційна перебудова економіки.

При цьому показовим у даному контексті є досвід та великі досягнення щодо розвитку національної економіки Південної Кореї у порівнянні з Мексикою. Так, експерти Світового банку дійшли до висновків, що значна частка зростання ВВП на душу населення Південної Кореї протягом 1960-2000 рр. була досягнута за рахунок накопичення нових знань (рис. 1).

До висновків про важливість накопичення нових знань в економіці, а також освіти як ключового фактору економічного зростання прийшли багато вчених [11].

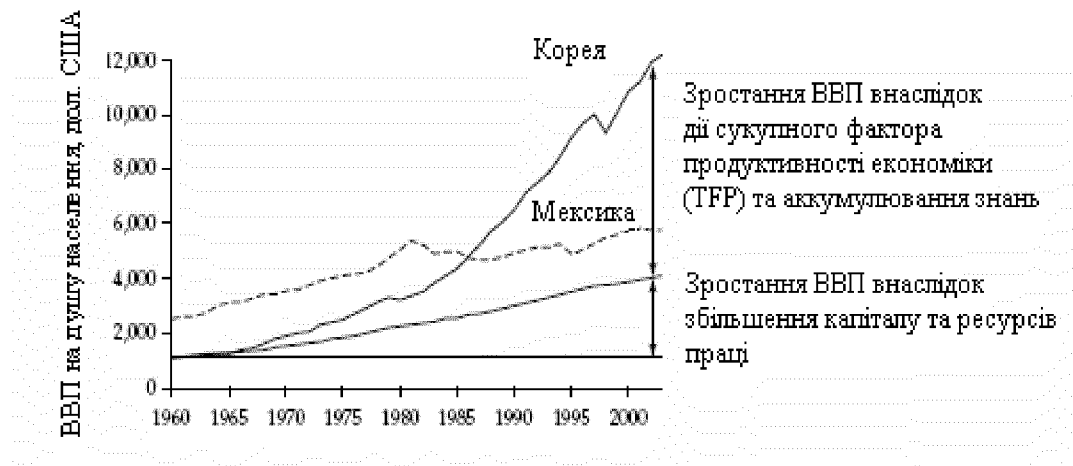

Рисунок 1 – ВВП на душу населення в Кореї та Мексиці, 1960-2000 рр.

Джерело: [10]

При цьому Роберт Барро на підставі економетричного аналізу залежності економічного зростання від низки факторів доводить, що внесок початкової освіти майже не виокремлюється, але мають вагомий позитивний вплив середня та вища освіта [7].

Загалом еволюція якісного розвитку людських ресурсів (рис 2) свідчить про перманентні тенденції зростання їх освітнього та кваліфікаційного рівня, а також постійне збільшення частки фахівців, які будуть зайняті інноваційною працею.

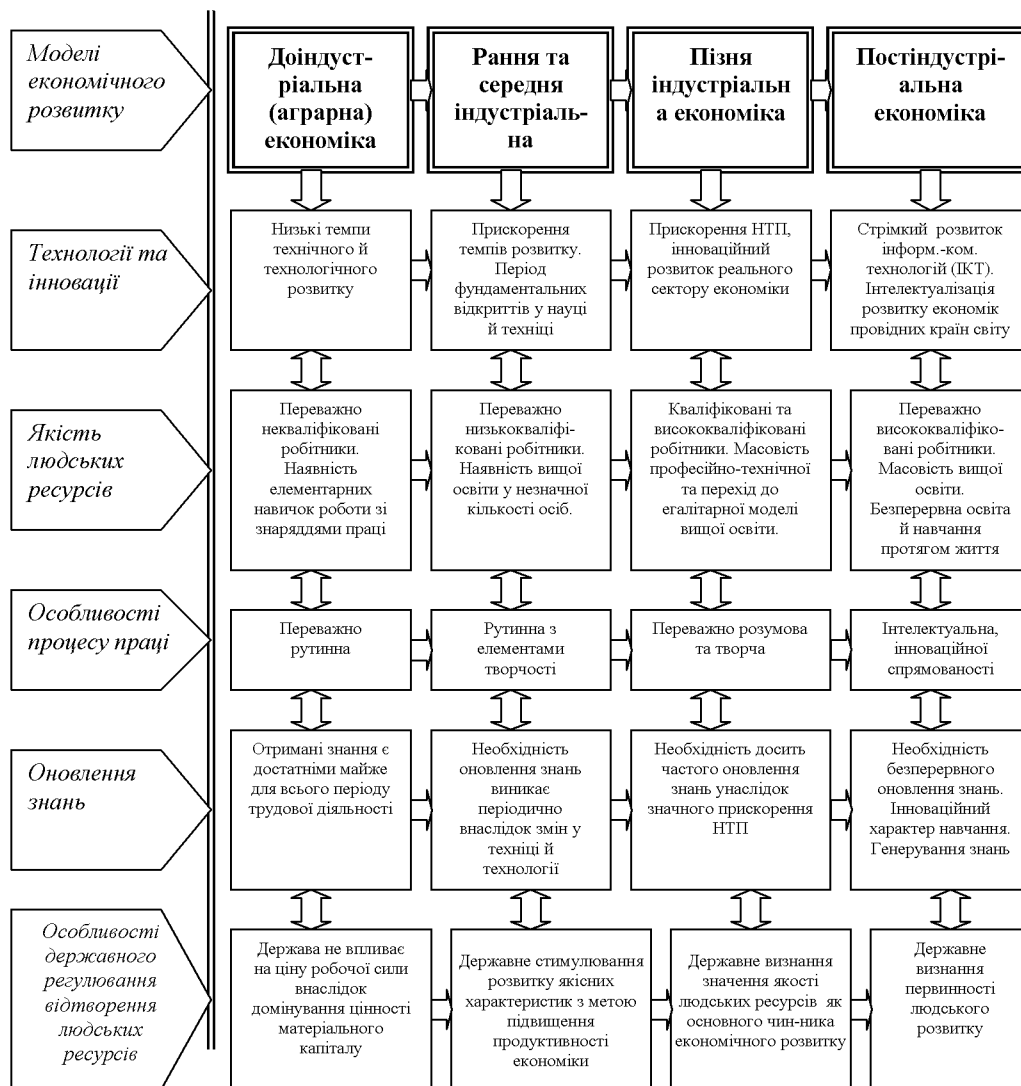

Рисунок 2 – Еволюційна модель якісного розвитку людських ресурсів

Джерело: складено автором

У зв'язку з цим Д. Белл характерними ознаками сучасного постіндустріального суспільства вважає такі: центральне місце займає теоретичне знання як основа інновацій; створюються нові інтелектуальні технології; зростає клас людей, які володіють знаннями; відбувається перехід від споживання благ до споживання послуг, у першу чергу інтелектуальних; змінюється характер праці тощо [8].

Ось чому протягом останнього десятиліття для більшості розвинених країн світу характерне зростання інтелектуальної складової в економіці, що передбачає прискорений розвиток галузей з інтенсивним використанням знань як фактора виробництва. Дана ідея підтверджується новим напрямом у економічній теорії еволюційною економікою, початок якої був закладений у працях Р.Нельсона та С.Уінтера [6]. У той же час головним чинником розвитку таких галузей буде їх забезпеченість відповідним професіональним потенціалом, який має впроваджувати в дію наявні технології та створювати, передавати, а також використовувати необхідні знання.

Свідченням вірності даного висловлювання є той факт, що на високорозвинені країни припадає 88,47% обсягу фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у світі (табл. 1).

Таблиця 1 - Витрати на НДДКР у деяких країнах світу

Країни	Витрати на НДДКР у % до ВВП (1989-2000)	Витрати на НДДКР у % до світових витрат
Всього у світі	2,38	100,00
Країни з низьким рівнем розвитку	0,50	0,67
Індія	1,23	0,67
Країни з рівнем розвитку нижче середнього	0,72	3,39
Китай	1,00	1,02
Країни з рівнем розвитку вище середнього	0,99	2,02
Бразилія	0,77	0,69
Високорозвинені країни	2,61	88,47
США	2,69	30,83
Європейський Союз	2,12	20,43
Японія	2,98	19,39

Джерело: складено за даними [12]

У той же час Україна продовжує боротьбу із соціально-економічною кризою економіки індустріального типу. Проте ми повинні шукати свій шлях розвитку в напрямку до моделі економіки держав-лідерів. Єдино можливим шляхом формування сучасної економіки знань, як переконує світова практика, є інноваційний.

При цьому слід зазначити, що за світовими стандартами інноваційною вважають таку модель розвитку країни, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП, головним чином, за рахунок виробництва і реалізації наукоємної продукції та послуг.

Для зазначеної моделі розвитку характерні такі риси [4]:

- наявність державної політики і законодавства, спрямованого на стимулювання інноваційних процесів;
- переважання п'ятого технологічного устрою і перехід до шостого (переважання електронної промисловості, виробництва комп'ютерів та програмного забезпечення, телекомунікацій, роботобудування, інформаційних послуг, виробництва та переробки газу і перехід до нано- та біотехнологій);
- безумовні пріоритети державної підтримки науки та освіти;
- переважання інтелектуального характеру праці над індустріальним;
- інтегровані технології;
- високовартісна робоча сила.

Україна, виходячи з більшості наведених ознак, не належить до країн, які мають інноваційну модель розвитку економіки, про що яскраво свідчить структура її виробництва та, особливо, інвестицій, що не розвиває за своєю структурою сучасні технологічні уклади (5-й та 6-й) національної економіки. Значні напрацювання щодо розвитку технологічних укладів представлені у роботах Г Дозі, К. Перес-Перес, К. Фрімена [9].

Так, за даними Інституту економіки та прогнозування НАН України, на випуск продукції економічного комплексу третього технологічного устрою в Україні сьогодні припадає майже 58% обсягу виробництва, 38% відповідає четвертому технологічному укладу і лише 4% складає частка п'ятого технологічного укладу. При цьому, щодо інвестицій, які будуть визначати майбутнє економіки нашої країни в наступні 10-15 років, то 75% спрямовується на третій технологічний уклад, лише 20% – на четвертий, на п'ятий – лише 4,5% [3].

Усе це свідчить про те, що сучасний процес реформ у нашій країні вимагає ще більш глибокого і серйозного характеру. Він не зводиться лише до впровадження ринкових засад. Сфера соціальних дій дедалі ускладнюється, оскільки крім розв'язання численних назрілих економічних і політичних проблем, потрібно перебороти відставання в технологічній сфері.

Ось чому формування постіндустріальної моделі розвитку економіки нашої держави вимагає інтенсифікації розвитку професіонального потенціалу, зокрема шляхом формування моделі випереджаючої безперервної підготовки та розвитку „працівників знань”, які й стануть активними агентами поширення інноваційних трансформацій в економіці нашої країни.

Загалом відтворення професіонального потенціалу, як і трудового, може відбуватися у відповідності до екстенсивної, або інтенсивної концепції [139].

Отже, відтворення якісних характеристик професіонального потенціалу може відбуватися як за екстенсивною, так і інтенсивною моделями. Екстенсивним шляхом даний процес відбувається за рахунок збільшення частки населення з вищою освітою, тобто зростання кількісних показників освітнього рівня населення. Так, незважаючи на зростання кількісних показників охоплення населення вищою освітою даний процес може відбивати не прогресивні тенденції соціально-економічного розвитку, а бути проявом, за висловом Р. Нельсона та С. Уінтера, “рутинізації”, тобто адаптації соціально-економічної системи до інновацій чи якісних трансформацій, зокрема у сфері людських ресурсів [6, С.31,149]. Даний процес може бути як орієнтованим на потреби традиційної економіки, так і навпаки відбуватися неконтрольовано приводячи до дисбалансу між ринком освітніх послуг та ринком праці. При цьому при поступовому зростанні освітнього рівня населення та відсутності інтенсивного технологічного розвитку економіки даний дисбаланс є закономірним. Інтенсивна, або інноваційно орієнтована модель відтворення якісних характеристик професіонального потенціалу спрямована на підвищення ефективності використання людських ресурсів в економіці як за рахунок підвищення освітнього та професійно-кваліфікаційного рівня, так і за рахунок формування сучасної технологічної бази та інноваційної інфраструктури національного господарства. При цьому якісний розвиток професіонального потенціалу має бути обов'язково взаємопов'язаний з поточними та перспективними якісними структурними зрушеннями у розвитку економіки. Основні характеристики інтенсивної (інноваційної) та екстенсивної моделей відтворення професіонального потенціалу наведено в таблиці 2.

В цілому необхідно зазначити, що сучасна інноваційна модель відтворення професіонального потенціалу має передбачати комплексне використання інноваційних технологій з метою забезпечення формування його характеристик у відповідності до стратегічних потреб інноваційного розвитку економіки.

Дана модель має забезпечувати інноваційний розвиток професіонального потенціалу. При цьому, інноваційний розвиток професіонального потенціалу характеризує імперативне підпорядкування процесу формування характеристик професіонального потенціалу загальній стратегії інноваційного розвитку економіки країни.

Таблиця 2 - Особливості екстенсивної та інтенсивної (інноваційної) моделей відтворення професіонального потенціалу

№ з/п	Характеристики	Екстенсивна модель відтворення ПП	Інтенсивна (інноваційної) модель відтворення ПП
-------	----------------	-----------------------------------	---

1.	Чисельність економічно активного населення з вищою освітою	зростає	зростає
2.	Ринок кваліфікованої праці	чітко несформований	сформований, зростає
3.	Відповідність структури підготовки фахівців потребам працедавців	існують значні відхилення	в цілому відповідає, існують певні відхилення
4.	Якість підготовки у ВНЗ	поступово знижується	стабільна, або підвищується
5.	Технології навчання	переважно традиційні	переважно інноваційні
6.	Рівень інтеграції між ВНЗ та виробництвом	переважно низький	постійно зростає
7.	Технологічний рівень підприємств	переважно низький	переважно високий
8.	Потреба у фахівцях з високим проф.-квал. рівнем підготовки	мала	постійно зростає
9.	Рівень оплати праці фахівців з вищою освітою	низький	високий
10.	Рівень участі працедавців у процесі підготовки фахівців	низький (незацікавлені)	переважно високий
11.	Підвищення кваліфікації кадрів	Формально - періодичність більше 5 років.	Формально (1-3 роки), неформальними методами - безперервно

Джерело: розроблено автором

В результаті такого підпорядкування національна система вищої освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів має бути зорієнтована на формування якісно нового рівня професіонального потенціалу, за рахунок використання якого та завдяки створенню адекватних соціально-економічних та організаційно-правових умов суспільство може досягти запланованого рівня інноваційності економіки та реалізувати стратегічно нову модель її розвитку.

Результатом цього має бути створення принципово нової системи формування професіонального потенціалу, орієнтованої на досягнення стратегічних цілей розвитку економіки і суспільства України за рахунок систематичного отримання фахівцями новітніх професійних теоретичних та практичних знань і навичок, а також розвитку мотиваційних орієнтацій до інноваційної трудової діяльності.

Професіональний потенціал має залучатися до інноваційного процесу на етапі свого формування в якості як об'єкта, так і суб'єкта процесу навчання. Останнє обумовлюється тим, що сучасні фахівці з вищою освітою мають постійно свідомо протягом трудового життя планувати та отримувати необхідні знання шляхом формальної та неформальної освіти. Інноваційність процесу навчання має полягати у застосуванні інноваційних педагогічних, організаційно-економічних та інформаційно-комунікаційних технологій з метою формування фахівців, здатних займатися інноваційною працею.

На етапі реалізації професіонального потенціалу мають створюватися такі умови та засади організації й оплати праці, які будуть спрямовувати фахівців з вищою освітою до використання інноваційних підходів у своїй діяльності та виступати організаторами, або брати участь у реалізації інноваційних проектів, що в кінцевому рахунку буде забезпечувати акумулювання, поширення та використання ними нових знань.

У зв'язку з цим серед основних напрямів формування моделі інноваційного розвитку професіонального потенціалу мають бути такі:

- формування інноваційної моделі вищої освіти як за формою, так і за змістом, яка дозволить поширювати нові форми навчання та взаємодії навчальних закладів з наукою й виробництвом, а також упроваджувати сучасні інноваційні педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології в навчальний процес з метою забезпечення якісної освіти та підготовки фахівців інноваційного типу;

- створення механізму забезпечення трансферу освітньо-професійних знань зі сфер науки та виробництва у сферу вищої освіти з метою отримання студентами найбільш сучасних знань та вивчення найкращого досвіду, що забезпечить високий рівень їхньої підготовки;

- створення сучасної системи післядипломної освіти, яка буде орієнтована як на подальше безперервне підвищення кваліфікації кадрів з вищою освітою, так і на їх перекваліфікацію. Посилення гнучкості та забезпечення багатоваріантності отримання професійних кваліфікацій;

- збалансування ринку освітніх послуг та ринку праці з метою забезпечення працедавців кадрами необхідних спеціальностей з урахуванням як поточних, так і стратегічних потреб національної економіки;

- посилення соціальної орієнтованості процесів забезпечення якісного відтворення людських ресурсів та їх розвитку, перенесення акценту державної політики з мінімального забезпечення заробітною платою та пільгами до комплексного відтворення фізичних, розумових здібностей працюючих та їх постійного професійного розвитку;

- стимулювання платоспроможного попиту на кваліфіковану робочу силу та розвиток інститутів ринку кваліфікованої праці, створення системи національних професійних кваліфікацій, що має сприяти посиленню зацікавленості працівників з вищою освітою у своєму перманентному професійному розвитку;

- розвиток ринку інтелектуальних продуктів з метою формування реального платоспроможного попиту на них, шляхом посилення інститутів інтелектуальної власності та створення необхідної інфраструктури, яка поєднувала б процеси створення, трансферу та використання нових знань, а також відповідного залучення зацікавлених інвесторів;

- стимулювання розвитку інноваційного інституційного середовища, передусім шляхом створення сучасних високотехнологічних інноваційних кластерів, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, венчурних компаній тощо, як складових регіональних та національних інноваційних систем, які будуть, з одного боку, стимулювати попит на кадри з вищою освітою, а з іншого, – забезпечувати їхню „розвиваючу” реалізацію.

В цілому, забезпечення розвитку професіонального потенціалу дозволить комплексно вирішувати питання накопичення й капіталізації інтелектуального потенціалу фахівців з вищою освітою та його подальшого продуктивного використання відповідно до потреб інноваційної моделі національної економіки.

Список літератури

1. Антошкіна Л.І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування. – К.: Видавничий дім „Корпорація”, 2005. – 368 с.
2. Бондар І.К. Інтелектуалізація людського потенціалу економіки України: [кол. монографія] / І.К. Бондар, І.Г. Манцуров // Соціальні аспекти інтелектуальної економіки. – К.: „Видавничий дім „Корпорація”, 2009. – С. 17-36.

3. Економіка знань та її перспективи для України / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозів., 2005. – С.29.
4. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / [За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової]. – К.: „Основа”, 2005. – С.31.
5. Лич В.М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення: Монографія / В.М. Лич. – К.: Наук. світ, 2003. – 313 с. – Бібліогр.: С. 288-295.
6. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. – М.: Дело, 2002. – 536 с.
7. Barro R.J. Determinants of economic growth / R.J. Barro. – London, MIT Press, 1999. P.13
8. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – N.Y., 1973.
9. Dosi G., Freeman C, Nelson R., Silverberg G., Soete L., eds. Technical Change and Economic Theory - London and N.Y.: Pinter Publishers. 1988. - 645 p.
10. Mexico's Transition to a Knowledge-Based Economy. Challenges and Opportunities // Yevgeny Kuznetsov, Carl. J. Dahlman // The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. – 2008. – p. 4.
11. Thirlwall A. Growth and Development. With Especial Reference to Development Economics. 6-th Edition / A. Thirlwall. – L.: MacMillan, 1999. p.119.
12. World Development Indicators / World Bank – 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://go.worldbank.org>.

А.Левченко, В.Ковалев

Модель інноваційного розвитку професійного потенціала: актуальність і напрямлення формування

В статті обґрунтовується необхідність інноваційного розвитку професійного потенціала, який охоплює економічно активне населення з вищим образованием і являється основним носієм якісних характеристик людського капіталу суспільства. Визначено особливості інноваційного розвитку професійного потенціала, а також запропоновано основні напрямлення його забезпечення.

A.Levchenko, V.Kovalev

Model of innovative development of professional potential: an urgency and a formation direction

The professional potential innovation development necessity, which consists of labour force with higher education and represents the main qualitative characteristics of human capital of the society, is argued in the paper. The main features of the professional potential innovation development are determined and the principal directions of this process providence are offered.

Одержано 04.10.11